

*DIMITRIE ANGHEL AND THE POETIC LANGUAGE AT THE BEGINNING
OF THE 20TH CENTURY*

Cosmina Andreea Roșu
PhD Student, University of Pitești

Abstract: In the context of Romanian symbolism Dimitrie Anghel distinguishes himself through his special approach of floral universe by using a remarkable poetic language.

At the beginning of the 20th century his lyrical creation has the merit of contributing to the development of Romanian lyricism by communicating the message through all the senses and his prose proves its modernity by resizing his contribution to the extension of Romanian literature in the European context. Dimitrie Anghel builds his poetic images with a sensory delight and a powerful imaginative faculty revealing the figments of his world.

Keywords: symbolism, aesthetic, poem, fantasy, language.

La începutul secolului al XX-lea se înregistrează perioada de fixare definitivă a normelor fundamentale ale limbii române literare.

În urma lucrărilor coordonate de Titu Maiorescu, sub egida Academiei Române, aceasta lansează prima normare ortografică oficială în anul 1881 cu scopul de a pune capăt influenței latiniștilor.

Conform lui Sextil Pușcariu, pentru a satisface dorința și necesitatea oamenilor de a cunoaște regulile „precis stabilite de o autoritate, spre a se conforma cu totul lor” (Apuđ Dimitriu, 1999, p. 832), se publică, în anul 1904, *Regulile...*, dar și *Dicționarul ortografic al limbii române* al lui Ștefan Pop – lucrări de bază care vor inspira și alte exte normative. Dacă, astfel, problemele de ortografie capătă o rezolvare – sau cel puțin o stabilizare, în ceea ce privește problema de fond a vocabularului vor exista încă dispute.

Deși soluția lui Titu Maiorescu, în ceea ce privește neologismele, a fost admisă teoretic, după 1918 direcția muntenească se impune, iar limba literară este copleșită de valul de neologisme de origine franceză. (T. Maiorescu dorea acceptarea exclusiv a neologismelor considerate necesare, care nu aveau corespondent în limba română.)

Dimitrie Anghel, locuind o bună perioadă în Franța, fiind un fin cunoscător al limbii (a efectuat numeroase traduceri din poezii francezi), nu resimte atât de mult presiunea limbii române, nu se opune neologismului, deși, după cum considera G. Ibrăileanu, e foarte greu de introdus neologisme în versuri. Dimitrie Anghel nu abuzează de neologisme, dar le întrebunțează cu măiestrie cu fiecare ocazie. În această perioadă *Regulile...* Academiei nu sunt foarte rigide sau restrictive, ci, mai degrabă, permissive: termeni precum *mâni – mâini, câne – câini* circulă în variație liberă (termeni muntenești alături de cei din aria nordică).

Despre poetica lui Dimitrie Anghel, I. Boldea afirmă că „este una de tranziție, una a intervalului, ce renunță încet-încet la modalitățile romantismului și anunță modernismul poetic românesc”¹. În același registru, D. Micu aprecia că poetul „împerechează frecvent termenul neaoș cu neologismul sau asociază în versuri, cum face în proză, cuvântul religios cu cel vulgar, termenul savant cu alintarea copilărească”².

Sub semnul înrâuririi simbolismului francez, atât prin creația sa, cât și prin activitatea de traducător, Dimitrie Anghel asigură poeziei românești ambianța și contextul liricii universale. Se ia ca punct de reper cele două volume originale de versuri *În grădină* (1905) și *Fantazii* (1909).

Pentru construcția rimei și a ritmului se remarcă la nivelul fonologic anumite fonetisme, libertatea poetului de a utiliza forme precum: *mărgărint – argint, stânge – sânge, mironosițe – romănițe, rumpă – scumpă, veste – ferește, mușunoaie – despoaie, -nsamnă – toamnă, razimi – azimi, sure – aiure, vară – asară, soare – peritoare, Sânziene – Elizeene, cete – speriete, să spuie – nimănuie, mante – amante, vestminte – sfinte, vorbește – continește, mutarea accentului: Ofeliei – nebuniei (G.), Ocean – mărgean, durere – crater, sau distramă – cheamă, -ngrijată – adorată, primăvară – -mpresoară, nimică – amică, femeiei – cheiei, săptămâni – mâni, pustie – leturghie, diletante – andante (neologisme), vezeteul – greul, seamă – distramă, laitmotif – portatif, ghiață – viață.*

Astfel, „folosirea fonetismelor moldovenești și arhaice este uneori manieristă, moștenită probabil din perioada de tinerețe în care Anghel îl imitase pe Eminescu”³.

Se observă influența eminesciană în preferința pentru unele forme moldovenești (unele arhaisme fonetice): *cată, înti și-ntâi, macieșii, nimănuie, se distramă, mânii, aripele, naierii,*

¹ I. Boldea, *Teme și variațiuni*, Ed. EuroPress, 2012, Ediție Digitală

² D. Micu, *Literatura română în secolul al XX-lea*, Ed. Fundației Culturale Române, București, 2000, p. 57

³ S. Golopenția-Eretescu, M. Mancaș, *Studii de istoria limbii române literare*, Ed. pentru Literatură, București, 1969, p. 516

vremei, de vrei, nalt, lacrimi, viers, portic, trimeasă, paseri, vezeteul, ghiață, vesminte, hodină, asară, ngrijată, razimi, să rămâie.

La nivel lexical se remarcă predominanța formelor populare ale cuvintelor. Sunt numeroase însă și neologismele din diferite sfere semantice (în funcție de tematica poeziilor simboliste): „o variație în fizionomia rimei e introdusă prin uzul mai sensibil al neologismelor, care au surprins neplăcut în momentul publicării, când evoluția limbii poetice nu se îndrepta în acest sens (era încă în putere, gustul lexical purist al sămănătoriștilor).”⁴

Având în vedere cele două volume de poezii: *În grădină* (G) și *Fantazii* (F), există sfere semantice bine reprezentate care se referă la:

- regnul vegetal: *nalbă, mărgărint/mărgărit, iasomie, trandafiri, garoafă, crin, cicoare, mironosiță, romaniță, ghințiană, stânjinel, măgheran, floarea-soarelui, lăuruscă, crizateme, brândușe, busuioc, sânziană, sulcină, ferigi/ferega, iarbă, somnoroasă, micșunele, liane, leandru, flori de câmp, lăcrămioare, rugul, măcieșii de dumbravă, dafin, siminoc, alge, palmieri, bujori, grădină, ram, poame, portocale;*

- instrumente muzicale: *liră, harfă/harpă, trompete, alămuri, zurgălăi, mandoline, darabană, orchestra, fanfara, teorbe, (firele de telegraf - vibrează);*

- culori: *roșă, albă, de argint, cenușie, galbenă, negrele (umbrare), viorie, albastru, tricolorul (vasului), de sânge, curcubeie (G), albastru, alb, auriu, topaz, roz (F);*

- elemente mitologice: *Câmpiile Elizeene, Elseneur, Hamlet, Leandru, Hera, Ofelia, vestala (G), firul Arianiei, Orfeu, Narcis, Ocean, Oedip, Midas, Hимера, Pajura, Crist, Narcis, meduza, sepia, tritonul;*

- elemente exotice/toponime: *Câmpiile Elizeene, piața Barberini, Lațitul vechi, Roma, insula Cytherii;*

- pietre prețioase: *aur, argint, diamant, perle, mărgan, comoara, juvaer;*

- regnul animal: *cai, păuni/păunițe, păsărele, porumbei, măgarul, sepia, meduza, albatros, greier, libelulă, licurici, furnica, aripă;*

- elemente comune/casnice: *oglindea, ploaia, parfumul, lacrima, sărutul, roua, lumina, noaptea, pământul, gura, fulgul, umbra, ceața, zori, grădină, vânt, ochiul, floarea, fântână, habuz, cântecul, luna, mormântul, foi (frunze), marmură, gheață, cer, dantelă, mână, imină, evantai;*

⁴ Ș. Cioculescu, *Dimitrie Anghel*, Ed. Publicom, București, 1945, p. 54

- abstracte: *zenit, dragoste, somn, taina, amintirea, durerea, moartea, visul, nebunia, melancolia, liniștea, tăcerea, sihaștria, singurătatea, ani, dorul, uitarea, boala, agonia, metempsihoza, miros, aer, clipe.*

Pe parcursul evoluției sale poetice, Dimitrie Anghel folosește neologismul din ce în ce mai frecvent, într-un mod inedit pentru specificul perioadei de creație: *ghințiană, danț, evantaliu, machinal, comptoar, estampă, estompă, fantasc, fantoșă, traiectorie, simțimânt* (F) care „prezentau pentru contemporani o valoare stilistică”.⁵

Mijloacele de îmbogățire a vocabularului vizează toate procedeele:

- derivarea – majoritatea derivatelor se realizează cu ajutorul prefixelor (predomină cele negative, delocutive și iterative) și al sufixelor substantivale, adjectivale și diminutive și cuprind sfera nominală, dar și derivarea parasintetică: *netihna, -ncetinel, rândunică, întristat, sărutare, rennoită, recapete, înfiorând, înmărmurite, neștire, nedumerită, -nduioșată, nestimată, luminiș, nentreruptă, înțurțurată, strălucitoare, reintrat, dezmierdătoare, depărtare, neliniștita, singuratic, întristarea, pietrișul, cărăruia, nespeculat, neobosite etc.;*

- compunerea: *deoparte, floare-a-soarelui, alt'dată, fel-de-fețe, niciodată, deodată, desigur, orișicum;*

- conversiunea – înregistrează adjective pronominale, adjective gerunziale (*murind*), se remarcă abundența adverbilor provenite din adjective: *aleargă adus, întristat își frânge trupul, așa de blând ți-o razimi, lung sfătuiam, s-aprindeau măiestre, cât de sfioasă crește noaptea, mă dojenește dulce etc.*

La nivelul structurilor gramaticale, din punct de vedere morfologic, se remarcă utilizarea abundantă a numelor de flori; utilizarea frecventă a adjectivelor antepuse, mai rar când sunt nume predicative în nominativ. Formele de comparativ de superioritate și superlativ absolut (*atât de frumos, atât de clară și curată, așa de multă lume, așa de blând, Prea-Sfânta, prea frumoasă și mândră*) sunt angajate în comparații după scheme normale, dintre adverbele de comparație, fiind preferat (într-o proporție mare) elementul popular *ca*. În cadrul comparației adjectivale însușirea este explicită, uneori cu o forță de sugestie uimitoare: (*soarele*) *roș ca focul*.

Substantivele feminine au forme de plural specifice graiului moldovenesc, uneori inexistente în limba literară: *spezi, ghirlânzi*. Se înregistrează unele forme de plural neliterare

⁵ S. Golopenția-Eretescu, M. Mancaș, *Op. cit.*, Ed. cit., p. 520

care au dublete corespunzătoare în limba literară la nominativ-acuzativ: *mâni – mâini, ghiață – gheață*, dar și singularul *roșă – roșie*.

În ceea ce privește cazurile substantivelor trebuie remarcată utilizarea unor forme neliterare la dativ și genitiv: *trăsurei, nimănuie, odaiei, gurei, vieței; inemi, a lungei mante, a femeiei, a cheiei, mulțimei, furtunei*.

Referitor la pronume se remarcă utilizarea pronomelor deictice. Însă, cea mai mare frecvență o au pronumele posesive, demonstrative, nehotărâte, relative sub incidența conversiunii (deci revenim la adjectivele pronominale): *vârsta ta, brațul meu, a noastre inemi, sânul tău, fantezia mea, tinereții mele, vorbele noastre; clipa asta, toate aceste, aceleași linii, mâna cealaltă, acestor fețe; noaptea toată, tot portul; cărei peșteri; Semiramida însăși – de întărire*. Se înregistrează absența lui *a* la adjectivele pronominale demonstrative postpuse și forma arhaică a pronomelui relativ, *cari*.

În conjugarea verbului întâlnim existența unei structuri de limbă veche prin formele: *stânge, s-aține/ mi-aține, îți anină*, sau gerunziul *stătând* implicând conotații care imprimă patina timpului. De menționat este faptul că acestea nu sunt frecvente – D. Anghel utilizează formele literare ale verbului, excepție face inversiunea auxiliarului la perfectul compus și la viitor: *rămas-am, veni-va, vă fie-ntors* – specifice limbajului popular. Verbul utilizează forme afirmative sau dubla negație: *Și nu-i mireasmă să m-adoarmă, nici floare nu-i să nu sencline* (G).

Interjecțiile se întâlnesc rar: *Ah!, iat-o!*; observăm câteva verbe provenite de la acestea: *gâlgâind, tropote*.

Utilizarea rară a vocativului neînsoțit de verb la imperativ are o funcția apelativă: *ce vrei tu?, sermane, stăpâne, Doamne!* (F) – invocația retorică este extrem de rară.

Complexitatea sintactică nu este reprezentativă pentru poezia lui D. Anghel și aceasta nu implică un raport de directă proporționalitate cu valoarea operei sale.

G. Călinescu afirma despre poezie că este o *artă*, iar „opera lirică este prin esență inefabilă” și „scapă îmbrățișării rațiunii”, în care „versul nu e un înveliș, el este o parte însemnată a miezului”⁶.

Despre proza lui D. Anghel, N. Zanfîr afirma că este o „poezie a obiectelor”. Aceasta aduce un suflu nou, estetizant și intelectualizat. Nu are o structură epică propriu-zisă cu toate momentele subiectului deoarece nu se întâlnește clasicul fir epic, ci este, mai degrabă, un

⁶ G. Călinescu, *Curs de poezie (principii de estetică)*, Ed. Universal Dalsi, București, 1998, p. 140

conglomerat de lirism și subiectivitate pură folosind modelul lui Marcel Proust – prin mireasma florilor.

În pofida utilizării arhaismelor, există un echilibru în ceea ce privește limbajul poetic al lui Dimitrie Anghel prin alternanța formelor vechi cu neologismele. Este un limbaj modern datorită simplității structurii gramaticale a textelor sale; poetul reușește să creeze un text accesibil către complexitatea mesajului poetic.

Poezia lui D. Anghel „se organizează sever, cu respectarea exigențelor de simetrie în structura fonetică și sintactică”. Încercând să păstreze alexandrinul, poetul „contrage, elimină vocalele finale (inițiale), topește cuvintele unele în altele și transformă versul într-un flux sonor aproape continuu, într-o structură nouă, armonioasă și complexă”⁷. Prin poezia sa, poetul „eludează intenționat pateticul, realizând emoția artistică pură”⁸.

Despre Dimitrie Anghel, I. Boldea afirmă că „are o vocație pentru sinestezii și corespondențe”⁹. Prin corespondențe autorul reușește să exprime raportul dintre eul poetic – reprezentând microuniversul și lumea – ca macrounivers, care se traduc la nivelul receptivității prin simboluri.

Având o viziune artistică contemplativă și seninătate afectivă, prin folosirea elementului floral poetul „este un răspânditor de miresme” cu efectul „producerii unei *stări muzicale*, languroase, exprimată sonor prin versuri mai totdeauna lungi, cu inflexii litanice și melopeice”¹⁰. Imaginile poetice se înscriu într-un cadru interior al solitudinii și decadentei; astfel, grădina reprezintă un spațiu privilegiat, un loc de refugiu, de repliere în care florile acompaniază și oferă o stare de bine, de satisfacție și armonie prin sinestezii. Forma, culoarea și parfumul acestora se regăsesc în registrul stilistic rafinat sub forma personificării, a epitetului personificator sau cu tentă metaforică, a comparațiilor (vezi poezia *În grădină*).

Poetul își creează propria viziune despre fantezie. Fantazismul său presupune evadarea din sfera cotidianului, a realului în lumea interioară a unor plăsmuiri complexe de unde provine și viziunea artistică, contemplativă.

Bibliografie

1. Anghel, D., *Versuri și proză*, Ed. Albatros, București, 1989;
2. Boldea, I., *Teme și variațiuni*, Ed. EuroPress, 2012, Ediție Digitală;

⁷ S. Golopenția-Eretescu, M. Mancaș, *Op. cit.*, Ed. cit., p. 521

⁸ Ș. Cioculescu, *Op. cit.*, Ed. cit., p. 67

⁹ I. Boldea, *Op. cit.*, Ed. cit.

¹⁰ D. Micu, *Op. cit.*, Ed. cit., p. 35

3. Călinescu, G., *Curs de poezie (principii de estetică)*, Ed. Universal Dalsi, București, 1998;
4. Cioculescu, Ș., *Dimitrie Anghel*, Ed. Publicom, București, 1945;
5. Golopenția-Eretescu, S., Mancaș, M., *Studii de istoria limbii române literare*, Ed. pentru Literatură, București, 1969;
6. Micu, D., *Literatura română în secolul al XX-lea*, Ed. Fundației Culturale Române, București, 2000.